

Μιά παλιά αμερικανική τραγωδία

του Νικ. Α. Γ. Λιναρδάτου

«**Ε**να βιβλίο που προκαλεί βαθιά θλίψη». Έτσι αρχι-νάει την κριτική του ο Άμερικανός ιστορικός (ειδικευμένος στην ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης. Έδωσε στο Harvard 1950-1996) Richard Pines. Για το βιβλίο «The Forsaken» («Οι Έγκαταλελειμμένοι»): «Μία αμερικανική τραγωδία στη Ρωσία», ο υπότιτλος. Συγγραφέας ο έλληνας καταγωγής Tim (όθως) Tzouliadis τηλεοπτικός παραγωγός (ντοκυμαντέρ) και δημοσιογράφος: έργα του στο Channel 4, BBC 2, NBC, National Geographic Television. Το βιβλίο έκυκλοφόρησε στην Αμερική και στην Αγγλία τις τελευταίες ημέρες του περασμένου Ιουλίου. Η ιστορία 15.000 (τόσοι υπολογίζονται) Άμερικανών οι οποίοι μετανάστευσαν στη Σοβιετική Ένωση από τις αρχές της δεκαετίας του 1930. Ήταν η εποχή της μεγάλης οικονομικής κρίσεως (depression). Πολλοί έβλεπαν την κατάρρευση του παγκόσμιου καπιταλισμού. Από τους μετανάστες αρκετοί ήταν συμπαθούντες: οι ιδεολόγοι. Οι άλλοι από τα 13 εκατομμύρια ανέργων. Από όλα τα κοινωνικά στρώματα: καθηγητές, μηχανικοί, εργάτες, δασκαλοι, καλλιτέχνες, γιατροί, ακόμα και αγρότες.

Παρασύρθηκαν από τις περιγραφές του «οικονομικού θαύματος» του σταλινικού πενταετούς σχεδίου. Όπως τό παρουσίαζαν πολλοί επισκέπτες της Σοβιετικής Ένωσης και δημοσιογραφικές περιγραφές από εκεί. Ο Τζώρτζ Μπέρναρντ Σώ, ο γνωστός Ιρλανδός θεατρικός συγγραφέας και κριτικός, επέστρεψε από τη Ρωσία τό 1931. Σέ ραδιοφωνική όμιλία του σέ άμερικανικό έθνικό δίκτυο περιέγραψε ζωηρά και έχαρακτήρισε τή Σοβιετική Ένωση ως «τή μόνη σωτηρία των έργατων». Ο ανταποκριτής των New York Times στή Μόσχα Walter Duranty ένθερμος ύποστηρικτής του καθεστώτος. Καί πολλοί άλλοι ανταποκριτές. Τά νυκτερινά όργια στο ξενοδοχείο «Μετροπόλ», προσφορά και όργάνωση τής NKVD, φαίνεται πώς τούς έκαμαν νά προτιμήσουν τήν καλοπέρασή τους από τή ζωή των άλλων.

Μετανάστευσαν λοιπόν γεμάτοι προσδοκίες. Έδούλεψαν μέ πολύ κέφι κάτω από δύσκολες συνθήκες. Εισήγαγαν τό μπείζμπωλ (έπαιζαν κατά τής Κυριακής στο πάρκο Γκόρκυ) και τή τζάζ. Έξέδωσαν έφημερίδα στήν άγγλική γλώσσα. Όχι για πολλά χρόνια όμως. Τούς είχαν ήδη άφαιρέσει τά διαβατήρια: είχαν γίνει ύποχρεωτικώς σοβιετικοί πολίτες. Από τό 1935 μετατράπηκαν σέ έχθρους του λαού, σέ μυστικούς πράκτορες και κατασκόπους. Έβουθίστηκαν σέ ένα ζωντανό Άδη βασανιστηρίων, βιασμού, καταναγκαστικής έργασίας, κρουπαγημάτων, λιμοκτονίας. Κοινή μοίρα μέ πολλά εκατομμύρια άλλους. Σχεδόν όλοι κατέληξαν σέ όμαδικούς τάφους. Στά Γκουλάγκ. Η φρίκη των όποιων θά έπρεπε νά είναι τόσο γνωστή όσο του Άουσβιτς. Άλλά δέν είναι. Σχόλια του Economist (9 Αύγουστου).

Ύστερα τό βιβλίο αναφέρεται έκτενώς στις άμερικανο-σοβιετικές σχέσεις από τό 1930 έως τό 1940. Δίνονται παραδείγματα τής άπίστευτης άφέλειας τής άμερικανικής πολιτικής ήγεσίας. Μέ πρώτον τόν πρόεδρο Φρ. Ρούσβελτ. Αναφέρεται ότι έρώτησε: «Πώς είχε ό Στάλιν τή δυνατότητα νά αγοράσει όλα αυτά τά έργοστάσια;».

Αυτό που προκαλεί μεγάλη έντύπωση από τό βιβλίο είναι ή χρονογράφηση τής ράθυμης στάσεως των Άμερικανών πολιτικών και γραφειοκρατών: ή άδιαφορία τους για τήν τύχη των συμπατριωτών τους. Οι διπλωμάτες έκαναν πώς δέν καταλαβαίνουν. Ποτέ καμία διαμαρτυρία. Μέ επί κεφαλής τόν πρέσβη Joseph Davies φίλος του προέδρου, πολυεκατομμυριούχος, θαυμαστής του Στάλιν. Παραπληροφορούσε για τή μεγάλη τρομοκρατία (1937-1938). Ήταν συλλέκτης. Οι Σοβιετικοί του έπρομήθευαν άντικείμενα τέχνης «σέ τιμές εύκαιρίας».

Ένας από τούς λίγους που επέζησαν, ήταν ένας Thomas Sgouio: καλλιτέχνης από τό Buffalo γιός Άμερικανού κομμουνιστή. Όταν επέστρεψε στήν Άμερική έδημοσίευσε τής άναμνήσεις του. Ο Sgouio έφθασε στή Μόσχα τό 1935. Εύρηκε δουλειά σέ μία χορωδία και ως σχεδιαστής και ζωγράφος. Τό 1938, στήν κορύφωση τής σταλινικής τρομοκρατίας, επισκέφτηκε τήν άμερικανική πρεσβεία: νά ζητήσει βοήθεια. Ο πατέρας του και πολλοί φίλοι είχαν συλληφθεί. Βγαίνοντας από τό κτήριο τής πρεσβείας συνελήφθη και αυτός. Καταδικάστηκε σέ πέντε χρόνια καταναγκαστική έργασία: στο περιβόητο στρατόπεδο Κολυμά. Όταν έληξε ή ποινή, έκρατήθηκε στή φυλακή. Από τά 25 χρόνια που έζησε στή Σοβιετική Ένωση, τά 16 τά έπέρασε στή φυλακή ή σέ στρατόπεδα συγκεντρώσεως. Τελικώς, μετά τόν θάνατο του Στάλιν, τό 1960 του έπετράπη νά ταξιδεύσει. Επέστρεψε στήν Άμερική. Μία τραγική ιστορία: δυστυχίας, άπελπίσας και άπογνώσεως.

Τό πόσο φρίκη ήταν ή σταλινική Ρωσία είναι ακόμα άκατανόητο για πολλούς Άμερικανούς. Άκόμα και για πολλούς, οι όποιοι μελετούν τήν ΕΣΣΔ έπαγγελματικά. Τό διάβασμα αυτού του βιβλίου είναι βέβαιο πώς θά τούς άνοιξει τά μάτια». Σχολιάζει ό Richard Pines (The New York Sun, 30.07.2008).

Κριτικές για τούς «Έγκαταλελειμμένους» έδημοσίευσαν πολλές από τής κυριότερες άγγλικές και άμερικανικές έφημερίδες. Όλες εύμενεις: σέ μεγαλύτερο (κυρίως) ή σέ μικρότερο βαθμό. Ο Orlando Figes Βρετανός καθηγητής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (γνωστά τά έργα του «A People's Tragedy, The Russian Revolution 1891-1924» -βραβευμένο, μεταφράστηκε σέ 20 γλώσσες- και προσφάτως «The Whisperers, Private Life in Stalin's Russia») στους Sunday Times. Θά ήθελε περισσότερη έρευνα στις ρωσικές πηγές. Οι Financial Times σχολιάζουν: «Ο Tzouliadis δέν φείδεται λεπτομερειών... αυτή ή μακάβρια, θαυμάσια είπωμένη ιστορία διαβάζεται σάν από έναν άλλον κόσμο». Στή μηνιαία έπιθεώρηση Literary Review (μέ ύπογραφή του έπίτιμου καθηγητή ρωσικής ιστορίας του Πανεπιστημίου του Λονδίνου Donald Rayfield): «Δέν συμβαίνει συχνά νά γράφεται μία καινούργια σελίδα ιστορίας... Αυτό τό βιβλίο είναι μία λαμπρή αφήγηση γεμάτη ειρωνικό, πολλές φορές μαύρο χιούμορ: είναι άποτέλεσμα ένδελεχούς έρευνας μέ συμπάθεια για τά θύματα και άλύπητο για τούς δράστες... [ένα] περίφημο και σπουδαίο βιβλίο». Στόν Spectator ή Anna Applebaff, δημοσιογράφος και συγγραφέας (βραβείο Πούλιτσερ) σημειώνει: «Μία ύπέροχη ιστορία και ό Tzouliadis τήν αφήγειται πολύ καλά».

Ός κατάληξη μία παρατήρηση του συγγραφέα: «Η άλήθεια, αν και στήν αρχή μπορεί νά μή γίνεται πιστευτή, πάντα στο τέλος θά θγει στήν έπιφάνεια». Σέ αυτό έβοήθησε ό ίδιος μέ μεγάλη πειστικότητα.